

մէ ծագած կ'իտաճայեր: Մենք զսեներն նորոգական խազերու փոխարկելով օրինակներնք: Մակայն ատոնք անկարող կ'ըլլան փափաքուած օգուտն ընծայելու, անոր համար յուսարար՝ « Ի զոր ջանացիք, կ'ըսէ: աւելի պայծառ և ստոյգ տեղեկութիւն մ' տեսոյ աւանդ վրայ. ըսածները չհասկցանք... որովհետև այս նշաններն մերիներուն հետ թնտսնմանորիան չունին և չեն նշանակեր այլևայլ հնչիւններ, այլ ճայելի կ'էլէյք, բարձրութեան աստիճան ու հանդիստե՛ք »:

Այս ամէնը, ուրեմն, մէկ ճանի նորութիւններ աւելցնելու միայն կը ծառայէ իր ունեցած տեղեկութեանց վրայ, որոնք կերպով մը կը կազմեն նախադրոնք աւոր համեմատական ուսումնասիրութեանց, գործունէութիւն մը՝ որ Ամենապատիւ կիւլբեգեան Աբբաճոր ճակատին կը հիւսէ փառաւոր պսակ մը:

Հ. Ղ. ՏՈՅԵՍ

(Շարունակելի)

ԱՅԼԻՒՆԱՅԻՔ

ԹՈՆԻՐԻՆ ՊԱՌԱՒԸ

[Իմ «ՏՐՈՐԱՆՈՒՆ» անտիպ գործիք]

▽

« Իմէ, իմ պառաւ մայր չաշատան, քնէ անոյշ ու անորոր, Այսպէս յուրք քեզ կը կարգան Աղէ և աղիք օր, օր, օր... »:

ԳՆԱՅԻՒՆ - ՊԱՅԻՒՆ

Իջեր էինք խոհանոց-ճաշարանը Առաքելոց վանքի:

Ընթերցի պահն էր, Հոն էին որբերը, խումբ-խումբ սեղանի նստել: Փայտեայ փոքրիկ զգալներ ազահարար կը միարժուին զոգաւոր ամաններու մէջ՝ ուր թանապուրն է լեցուելը: Իզգալով մը ես ալ կը համտեսնեմ անկէ: Բոլոր պզտիկ աչքերը հարցական հետաքրքրութեամբ կ'ընթերցեն իմ վրայ: Խոյս կու տամ այդ ասղնորդ ու սրտանման շայտածներէն:

« Միշտ այս է մեր կերածը », — սիրտ կ'ընէ շինչելու արթուն տղեկ մը, երբ շուտ զաւրով խոհանոցի կ'իտատուենք մէջէն՝ կ'անցնէի անոր մօտէն: Չգապուած այլ պատկանուէր այս զանգատը, ո՛վ զիտէ որպիսի յոյսերով թե առած, աւելի քան ցնցող էր: Ի՛նչ պատասխանել, երբ ոչինչ կարելի էր ընել՝ զոհացնելու համար զուստ փոքրիկներու դատարկ որկորները:

« Այդպէս, հա՛, ես կը խոսիմ հայր սուրբին. նա ձեզ ոչինչ կը խնայէ՝ եթէ ունենայ », — կ'ըլլայ ակամայորէն խուսափողական իմ պատասխանը:

Մատակարար կ'ընենք իրենք ալ են դժգոհ: Դրժներէ շրթունք կ'անցնի մըթմըթոց մը՝ որ քնորոշ է, մանաւանդ պատաններու մօտ: Ահա յարմար միջոց մը չունին անոնք՝ գրաւելու նորեկ այցեւորի մը ուշադրութիւնը:

Այս մըթմըթոցին որպէս թէ չեմ ըլլար ականջադրուկ և կը շարունակեմ ման գալ տղոց մէջ, խուզարկու ակնարկներ նետելով կուշտ ու բոլոր:

*

Խոհանոցին ճիշտ մէջտեղ կայ նահապետական թոնիրը՝ որու վրայ կ'աչքէ, առիքէ, նոյնքան նահապետական երդիրը: Այս վերջինը միակ բացուածքն է, որ միափոկէ դրան հետ՝ թոյլ կու տայ մուտքը տկար մթնշաղի մը:

Թոնիրն ու երդիրը...

Թոնիրը սիրտն է հիւղակին: Առանց անոր անհնար է կեանք գեղջուկին: Լօրիկն ու գոլ օրհնութիւններն են անոր: Երբ շընչարանն է այն տատին ու մամին՝ որ ասուլիսներ ունին իրենց թոնիրուն: Ուրան անկից կ'առնէ իր թին հրեշտակի, ինչպէս Նանէն իր օրօրներ քնքշակ: Պատաններ, պարմանքներ՝ կողք կողքի ընկած անոր շրթունքին՝ կը հիւսեն իրենց անուրջներ եթերային: Դրախտի պարն է կը բոլորուի անոր շուրջ:

Երդիրն ալ աչքն է հիւղակին: Աչքն է նաեւ Աստծուն: Շողքն արեւուն այդ

Աստծուն՝ անկից կու տայ թոնիր—սրտին բարբախում:

Թոնիր, երդիր, — սիրտ ու աչիկ, — ասոնցմով է կռեն կոփեն մեր աստուածներ՝ Հայաստանեայց մշակ—բանուոր գեղ—ջուկ մարդիկ:

Առաքելոց ինք ալ ունի իր թոնիր, որ կը բաշխէ օրհնութիւններ որբերուն և ... պառաւջած այրիներուն:

Առաքելոց ինք ալ ունի իր երդիր, որ կը հսկէ անոնց վրայ մշտաբան:

Եւ երդիրէն շողք մ'է ընկեր վերջալոյսի. շողք մ'է ընկեր թոնիրին վրայ՝ ուր մաղմաղն է անթիւններ:

*

Այնտեղ, թոնիրի շրթունքին, գունտ ու կծիկ առարկայ մը կայ գիտեղումած, աղեղնած և անշարժ: Կ'ըսես, սիրտ, աչք մէկ եղած՝ կը գուրգուրան անոր վրայ:

« Ինչ է այս », — կը հարցնեմ պառանքերուն հետաքրքրութեամբ: Եւ ահա առարկան կը խլրտի, ուրուային գլուխ մը դուրս կու գայ շորերու տակէն և նայուածքով մը, ուր անդենականի ստուերը կը կարագուրուի, կը դառնայ ինծի:

« Ո՛վ է այս », — կ'ողողեմ խօսքս այս անգամ, — « Ինչո՞ւ է պատկեր այստեղ »:

« Ինչ ունիս, նանէ », — կը հարցընեմ ապա պառկողին:

Խօսքը անորոշ ձայն մ'է այլ ևս ներս լեզուի վրայ, տարտամ պատկերներէ թելադրուած:

« Վանքի հին վաստակաւոր է: Հարիւր տարեկան է: Անդամալոյծ է: Թոնիրէն չի բաժնուիր. կը գնգաւայ », — վրայ բերաւ կիներէն մէկը՝ որու բերնէն նոյնպէս հոտ կու գար մեռելի:

Փորըրկները, որ կը շարունակեն իրենց զգայնորու տենդոտ մկրտութիւնները, կը տեսնեն մոլորուն նայուածքը պատաւին և կ'ունենան իրենց անմեղունակ ծիծաղը:

Փորըրկներու, կանաչարե կայծ ու կրակ հողմներու այդ ծիծաղը...: Ծիծաղը սա պլպլուն ու անժպիտ կոնդին գէժ՝ որ

երբեմն ինքն ալ է ունեցեր այդ կանաչ ու արեւ, այդ կայծ ու կրակ և գուցէ նաև այդ ծիծաղ: Ո՛վ կարող էր չզգալ սարսուռն այդ ծիծաղին:

Պառաւն ինքն ալ միթէ չզգաց, երբ որորմուկ ձայնով քաներ մ'ըսել ուզեց ինձ:

Ինչ ըսել ուզեց: —

Է՛յ, ես պատմեմ քեզ, ինչ որ ըսաւ նէ կամ ըսել ուզեց: —

*

« Ա՛յ », ինչո՞ւ կը ծիծաղին այդ լաւներ:

« Ես ոգին եմ թոնիրին: Ահա՛ կը հանգի ճրագս. արծարծեցէ՛ք զիմ ճրագ: Յուրտ է շունչը ծիծաղին. նա կը փչէ զիմ ճրագ: Տուէ՛ք ինձ ձեր սիրտը տաք շունչ. ան հոգեղարձ կ'անէ զիմ ճրագ: Ինչ, մտիկ տուէ՛ք. — հայհայտ է գնացեր, վայ—վայտ է մնացեր. շողք էի, ստուեր եմ դարձեր: Ծիծաղը կը խամրէ զիս. զգո՛յշ:

« Ես ոգին եմ թոնիրին: Չեմ հեռանար ես իմ խորոտ թոնիրէն: Ձերմիկ թոնիրիկ, ձեզ տաք լուիկ: Է՛յ շան որդիք, շատ եմ խառներ իմ անթրոցով ես այդ թոնիր, շատ եմ թխել լոջ ես էնոր կողին իմ փաթաթով ձեզ նման դմրոճիկ երեխաներու համար:

« Ես ոգին եմ թոնիրին: Կեանք եմ բաշխել ես այդ թոնիրին: Ծրթներս էնոր շրթներուն՝ տաք շունչ եմ տուել ես այդ թոնիրին: Բոցը կոնդին չէք տեսել. բոցը կոնդին հնամի՛ որ տապաւն է տապաւել: Այդ բոց՝ լեզուն է այն ոգուն, որ ես եմ: « Թոնիրը սիրտ, ես էնոր ոգին...: Եւ ահա եկեր են իմ թխեր. պիտի թուչիմ: Բայց կը թողնէ՞ ոգին զիւր սիրտ:

Այս թոնիրը, օ՛. շատեր է տեսել ինձ նման. շատ ծիծաղներ լսել ձերին նման: Մի օր էլ, հէ՛յ, կը տեսնէ ձեզ ինձ նման, կը լսէ ծիծաղը ուրիշներու՝ ձեզ նման: Այդ ծիծաղ ձեզ էլ, ձեզ էլ կը թողնեցէ:

« Բերնէս դուրս գայ՝ քամի՛ն տանի, թէ ես, սալայն, ձեզ կ'անիծեմ, իմ որդիք:

« Թոնիրի ոգին չանիծեմ ձեզ:

« Ես կ'առնեմ թե, կը թռչիմ վեր, երդիքէն դուրս կը թռչիմ: Այն երդիքէն կ'աչեմ, ա՛յ, իմ յաջորդներ՝ ձե՛զ, միա՛միտ ճի՛ծ ու պի՛ծ... »

« Ես ոգին եմ խնամակալ Անահտի: Թո՛ւնիրն ի՛նքն է խնամատար՝ հիւղակին: Ոսկիամօր ոսկի—պծառներ այդ թո՛ւրի մէջ չեն անթեղուեր: Ոսկի—կայծառն ունիմ ես կենսապարզեւ այդ թո՛ւրին. ոսկի—կայծառը, ձուլուած՝ ոսկիէն Տիրինկատարի: »

« Ես ոգին եմ Տարօնի, Անահտական աշխարհի, վառուած լոյսով Պարթևի, լեցուած՝ զլիւռն, Բոց — շունչով Մամիկո՛ւնեան մեծ տոհմին: Անոյ՛ն եմ ես Սահա՛կին, վարդ—շուշանն եմ Վարդանին: »

« Ոգին եմ ես պառուաացած մայր Հա՛յաստանին: »

« Հայրենիքի ոգին եմ ես հայ Յեղի: Ես մի զաղտնիք ասեմ ձեզ. — Ուխտ մ'է բերեր զիս յաստեղ... »

« Առաքելոց » ոգին եմ ես: »

« Ոգին եմ ես խաչվեմբերուն... »

« Ես էլ կոյս էի ահն ու արեգակ, իմ վրայէն էլ կը թափէր կրակ: Օր մ'էլ եղայ մայր... Սե եղաւ իմ բախտ: Ապա ուխտ մը զիս բերաւ այս սե—քար. բերաւ զիս որպէս այրի սևաւոր: »

« Կը ծիծաղի՞ք դուք այդ ոգու վրայ... »

« Տեսէ՛ք, ի՛նչպէս լոյս մ'է ընկեր իմ զլիսին՝ ա՛յն երդիքէն շողակաթ. շող մ'է ընկեր, հէ՛յ, ալէկոծ իմ ծովի վրայ փրժփրակալած, իմ սարի վրայ ձիւնատա՛րած... »

« Ես ոգին եմ Մասիսի: »

« Պառուներ եմ ես որպէս մայր Հայաստան: »

« Պառուներ եմ, բայց չեմ քներ. մի՛ ծիծաղիք դուք իմ վրայ: »

« Անոյ՛շ, անդորր ես չեմ քներ. մի՛ ծիծաղիք դուք իմ վրայ: »

« Ազգ եւ ազինք չեն կարգար ինձ օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, յաւիտեան: »

« Անքուն եմ ես, արթուն եմ ես. մի՛ ծիծաղիք դուք իմ վրայ: »

« Ա՛խ, իմ որդիք, ես չեմ քներ: »

« Զեմ քներ ես. բայց կը գնամ, ուր

կը գնայ արար—աշխարհն: Իսկ թո՛ւրին հո՛ս է, տեսէ՛ք, Տիրինկատարն էլ հո՛ս է: Տարօնի շունչ կը քաշէք, Հայաստանի օ՛ղ կը շնչէք: »

« Պառուացած՝ ես կը գնամ. բայց իմ ոգին՝ անթառամ՝ կը հսկէ հոս մշտաբար թուն: »

« Մի՛ ծիծաղիք դուք իմ վրայ: »

« Խորհուրդ մ'էլ ես կ'ասեմ ձեզ. — »

« Մտի՛կ տուէք. — »

« Իմ ոգին դուք էք, իմ ճի՛ծեր... մի՛ ծիծաղիք դուք ձեր վրայ... »:

*

Պառաւը կրկին կծկուեցաւ իր շորերու տակ եւ մնաց լուռ ու անժաժ:

Տղայք նոյնպէս նստեր էին ծալապատիկ, անխօսիկ: Պարպուեր էին թանապտուրի պնակներ:

Լուռ էր ու մտախոհ եւ այս տողեր գրողը:

Եւ այս լուռութեան մէջ կը կարծէի լուսել մայր—Հայաստանի այս խորհրդաշունչ խօսքերը, Առաքելոց մենաստանի թո՛ւրի պառուի երկթացած շրթներով:

Պառաւ է նա, բայց անթառամ. մի՛ ծիծաղիք դուք անոր վրայ...:

ԳԱՐՅՈՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

15 Հ-տ. 1920

ՀԱՆԴԵՍՆԵՐ Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Մարզահանգէս. — Թատրիքաւստական ներկայացում. — Հաղորդութեան Գաւառածոցով ի վեներիկ:

Առջ տարի եւ Մ. — Ի. վարժարանի սա՛նեբը՝ տարեկան քննութեանց շարքին՝ հանրութեան ներկայացուցին իրենց ստացած ֆիզիքական դաստիարակութեան արդիւնքը:

Տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին երեկոյեան մօտ ժամ 6ին՝ վարժարանին պարտէզին մէջ՝ ի ներկայութեան պաշտօնական անձնաւորութեանց, Հայ ընտանիքներու, ուսուցիչներու, դպրոցական հաստատութեանց եւ խուռն բազմութեան մը: Մարզիկները ուսուցիչ Մարիոյ Կալլոյի հրամա՛ս